

JANSENS År 193

Galle

H.M. DRONNINGEN
DEN NORSKE OPERAS HØYE BESKYTTER

JANSSENS År 1993

Galla

Den Norske Nasjonalballett med gjester

NIGHT CREATURE

Koreografi: Alvin Ailey
Musikk: Duke Ellington

JENTA VÅR

Koreografi: Robert Sund
Musikk: Tone Hulbækmo
18. og 19. november

TUNDRA

Koreografi: Øyvind Jørgensen
Musikk: Igor Stravinskij
20. og 22. november

VIER LETZTE LIEDER

Koreografi: Rudi van Dantzig
Musikk: Richard Strauss

VÅROFFERET

Koreografi: Glen Tetley
Musikk: Igor Stravinskij

ASKEPOTT OG SVANESJØEN

To pas de deux'er: Nina Ananiashvili og Alexei Fadeetchev

I april 1992 var jeg med på et forberedende møte for Dansens År '93, om målsetting og visjoner. En av de viktigste setninger som dukket opp hele tiden og som jeg spesielt heftet meg med var: Samarbeide og kommunikasjon på tvers av grupper og nedbrytning av barrierer.

Selv innenfor dansekunstarten og i danse miljøet i Norge er det barrierer. Barrieren mellom dem som beskjeftiger seg med klassisk ballett og dem som arbeider med moderne samtidsdans, barrierer mellom etablerte ballettkompanier og frie grupper, barrierer mellom fast ansatte, pensjonsberettigede ballettdansere og free-lance-dansere på det åpne marked.

Den Norske Operas Dansens År Galla er blitt til ut fra ønsket om å være med på å bryte ned disse barrierer og vise at visst er det forskjell på klassisk og moderne, på å være etab-

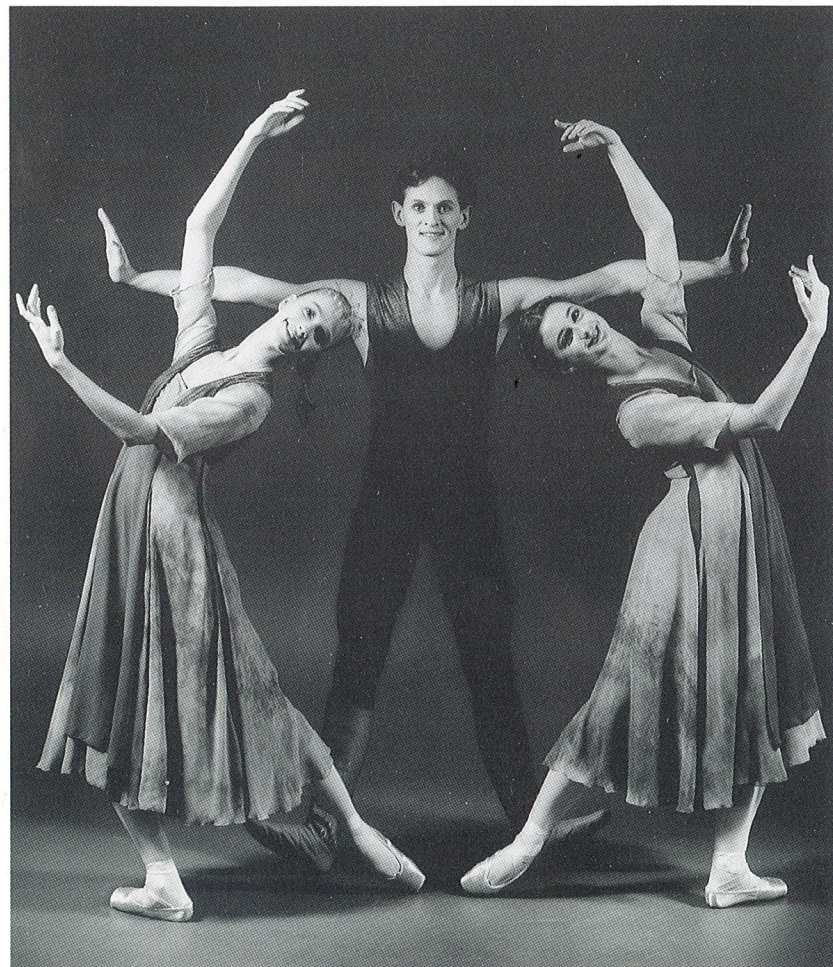
lert, fast ansatt - og å være ute i det fri uten sikkerhetsnett - men det er også forskjeller **innenfor** kategoriene og likheter **på tvers** av dem.

I vårt gallaprogram prøver vi å trekke noen linjer på tvers, som både skal fremheve alle **forskjellene**, som nettopp gir kunstarten dens mangfold av uttrykk, og **slektskapet** i det vi holder på med, som må, og forhåpentlig vil, gi samhold på veien videre frem.

Dansens År har vært et svært fint initiativ, og at det nå snart er slutt, betyr egentlig bare at det begynner for alvor. For nå må vi alle på begge sider av rampen følge opp alt som er blitt satt i gang: Fortsatt bevare mediernes oppmerksomhet, gi publikum nye gleder og utfordringer og gi danserne følelsen av at de

er med i en sammenheng som når langt inn i neste årtusen.

Dinna Bjørn

Fra «Jenta vår». Hanne Thorbjørnsen, Dagfinn Krogsrud, Line Alsaker

DANSENS ÅR '93

Et helt år i dansens tegn er snart over. Gjennom hele 1993 har publikum, presse og media blitt konfrontert med dans i teater, på scener, i gallerier, på festivaler, i parker, på torg. Ja, det er blitt danset overalt fra nord til sør og fra øst til vest, og et stort publikum har fått oppleve dansens språk. Tusenvis av mennesker er kommet i nærkontakt med alle genre innen dans, ofte på steder og i sammenhenger der de ikke har forventet det. Dansens År '93 har lagt et grunnlag som det er viktig å bygge videre på.

Dansens År '93 har oppnådd bevilgende myndigheters gunst. Presse og media har vist større vilje og interesse enn tidligere. Hundrevis av avisartikler er blant de mange konkrete bevis på det.

Kulturdepartementet har merket seg den stigende aktiviteten innen dans, og det har gitt seg gledelige utslag i form av økt støtte. I forslaget til statsbudsjett for 1994 er det satt av 1,5 millioner kroner som en videreføring til et dansens Informasjons- og formidlingskontor. Videre er det øremerket et tilskudd på 1,5 millioner kroner til styrking av dans i Riksteatrets turnétilbud, og Den Norske Opera har, som et ledd i oppfølgingen av Dansens År '93, fått et øremerket tilskudd på 2 millioner kroner til Nasjonalballettens turné til Nord-Norge på forsommeren 1994.

Uten en kulturminister som definerer kultur i alle fasetter, hadde

de frie gruppene nok fortsatt gått en dyster tid i møte. Dansen er ikke lenger stebarnet innen kunsten. I Norge finnes det et enormt potensiale: Vi har over 250 profesjonelle dansere, 120 koreografer og omkring 60 ballettskoler.

Norsk Kassettagiftsfond valgte å markere Dansens År '93 med en konkurranse for beste norske koreografi og fremføring av dans. Hele 36 koreografer viste sin interesse, åtte finalister ble valgt ut, og vinneren får tildelt en pris på 300.000 kroner samt fjernsynsoverføring av vinnerkoreografien. I forbindelse med finalen arrangerer Dansens År '93 et fagseminar 21. november, «Hva består en koreografi av og hvorfor?», der en av finalistene fra Scenario '93 skal danne grunnlag for debatt og analyse av de ulike elementer i en koreografi.

Dansens År '93 hadde sin offisielle åpning i Oslo Konserthus 29. januar - etterfulgt av en to

dagers masse mønstring av norsk koreografi på Black Box Teater. Koreografer og billedkunstnere har samarbeidet om seks ulike galleriprosjekter i forskjellige landsdeler. I samarbeid med Riksteatret viste Dansens År '93 en danseforestilling med tre nye balletter. Etter urpremieren i Hammerfest ble forestillingen vist på 29 forskjellige steder landet rundt. I tilknytning til turnéforestillingen ble det arrangert workshops der de lokale ballettskolene fikk besøk av pedagoger, samtidig som skolene fikk vist smakebiter av sitt repertoar på «aperitif-forestillinger».

Dansens År Galla er med på å danne avslutningen på et spennende danseår. Dansens År '93 takker Den Norske Opera og i særdeleshet Den Norske Nasjonalballettens leder, Dinna Bjørn, for engasjert medvirkning til gallaforestillingen.

Susanne Svensen
Daglig leder i Dansens År '93

FOTO: SUSANNE SVENSEID

NIGHT CREATURE

Som komponist, arrangør og storband-leder skulle Duke Ellington bli en av de mest innflytelsesrike musikere i amerikansk musikkhistorie. Allerede i 30-årene skapte orkestret hans furor i Cotton Club i New York. Senere turneer i USA og verden for øvrig førte til internasjonal anerkjennelse og berømmelse, en hel verden har plystret, sunget og spilt hans kjente melodier.

I 1955 fikk Duke Ellington en bestilling fra Symphony of the Air, og resultatet ble Night Creature. Verket er senere spilt av flere symfoniorkestre, blant dem National Symphony i Washington. Ellingtons musikk har vært brukt til en rekke balletter av flere av dagens moderne koreografer.

Alvin Aileys ballett «Night Creature» hadde urpremiere under Ellington-jubileet i 1974 i Lincoln-sentret. Det er en uttrykksfull og «jazzy» ballett som utfyller komponistens musikk på en mesterlig måte.

Tittelen henspeiler ikke på nattskapninger som flaggermus og rotter, men på nattmennesker. De som møtes under stjernene uten å være bundet av de sosiale lover og begrensninger som gjelder i dagslys. Uten hemninger - og med sin indre drivkraft skal de erobre hverandre, verden og stjernene.

Duke Ellington

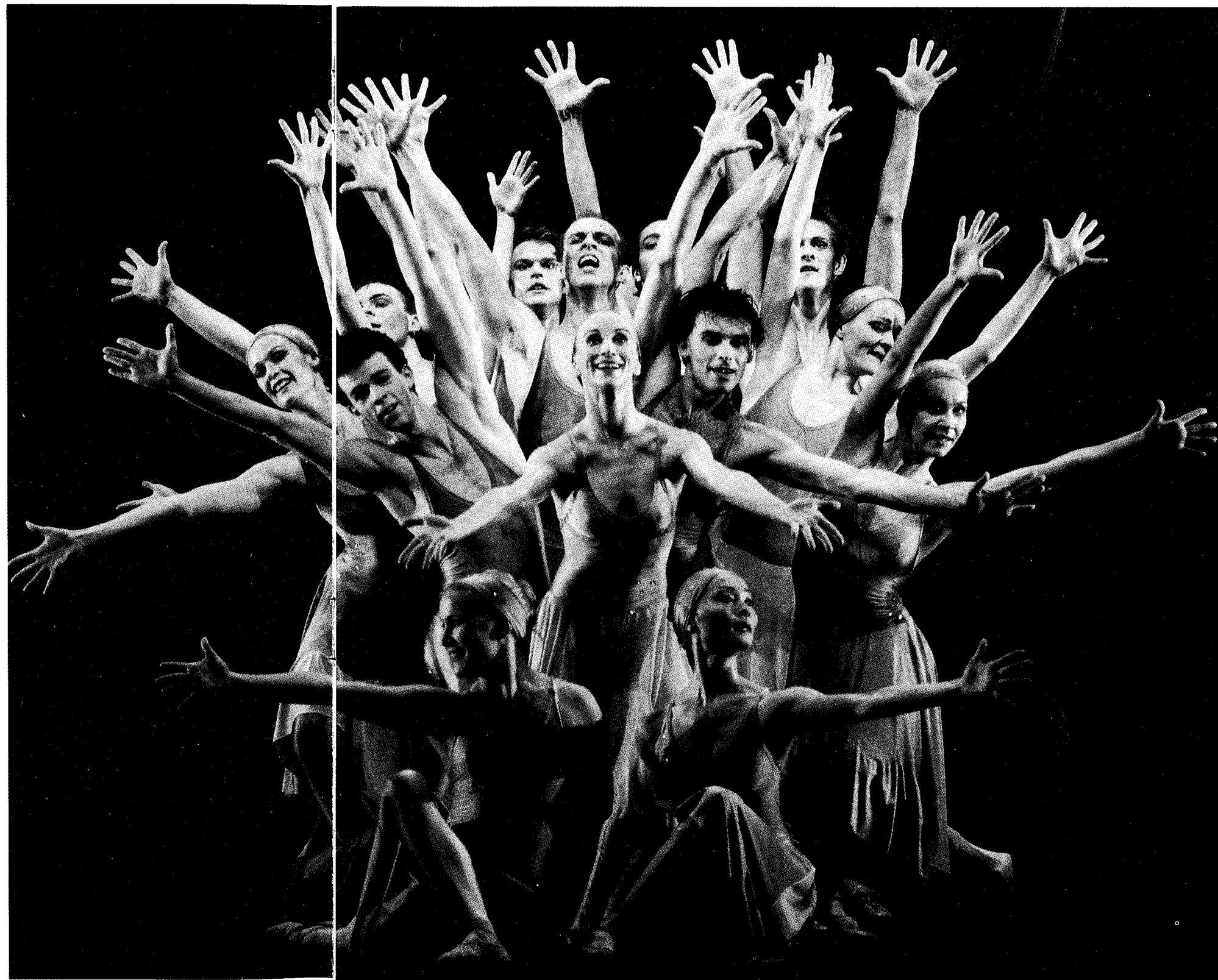
skrev omkring 50 suiter og større komposisjoner og lot seg ikke sjelden inspirere av steder og miljøer i ulike deler av verden. Han skrev også musikk til filmer, teater og fjernsyn, og orkestret hans medvirket i en rekke musikk-kortfilmer. Han signerte også musicalene «Jump for Joy» i 1941 og «My People» i 1963. Ballettmusikken til «The River» (Ailey) ble til i 1971. Hans siste store arbeid ble kirkekonserter The Majesty of God i 1973, skrevet for orkester, sangsolister, kor og dansere. Tilsammen skrev Ellington mer enn 2.000 komposisjoner, adskillige av dem er aldri blitt innspilt, eller trykt.

Alvin Ailey

er født i Texas i 1931 og opplevde en oppvekst med fattigdom, depresjon og rasediskriminering, noe som på mange måter har preget hans karriere som danser og koreograf. Ailey vil bryte ned skiller og kjempe for likhet, frihet og menneskelighet. Han er blitt kalt USAs betydeligste kulturambassadør, og hans kompani, som i dag teller folk av alle hudfarger, har turnert over hele verden. Han har skapt nærmere åtti balletter, og hans stil forteller om påvirkning både fra afro-karibisk danse- og kulturarv, klassisk ballett og jazzdans.

«I motsetning til stjernene kommer ikke nattmenneskene frem - men ut, og alle tenker at før natten er omme, skal hun eller han bli stjerne.»

Duke Ellington

TUNDRA

Det er med en viss spenning den unge koreografen Øyvind Jørgensen flytter sin ballett «Tundra» fra intimszene til Den Norske Operas større scene-arealer og fra et program, Impulser, som utelukkende besto av hans egne balletter, til et gallaprogram som trekker tråden fra den store klassikk til den ferskeste samtidsdans.

«Tundra» er en abstrakt ballett, bygget opp rundt Igor Stravinskijs «Tre stykker for strykekvartett» fra 1914.

Inspirasjonen til «Tundra» er hentet fra tundraens klima, landskap og menneskene som lever der. -I naturområder som dette har det til alle tider bodd mennesker, som til tross for det karrige klima lever sine liv her, sier koreografen selv. «Tundra» er derimot ikke tenkt som en beskrivelse av dette levesett.

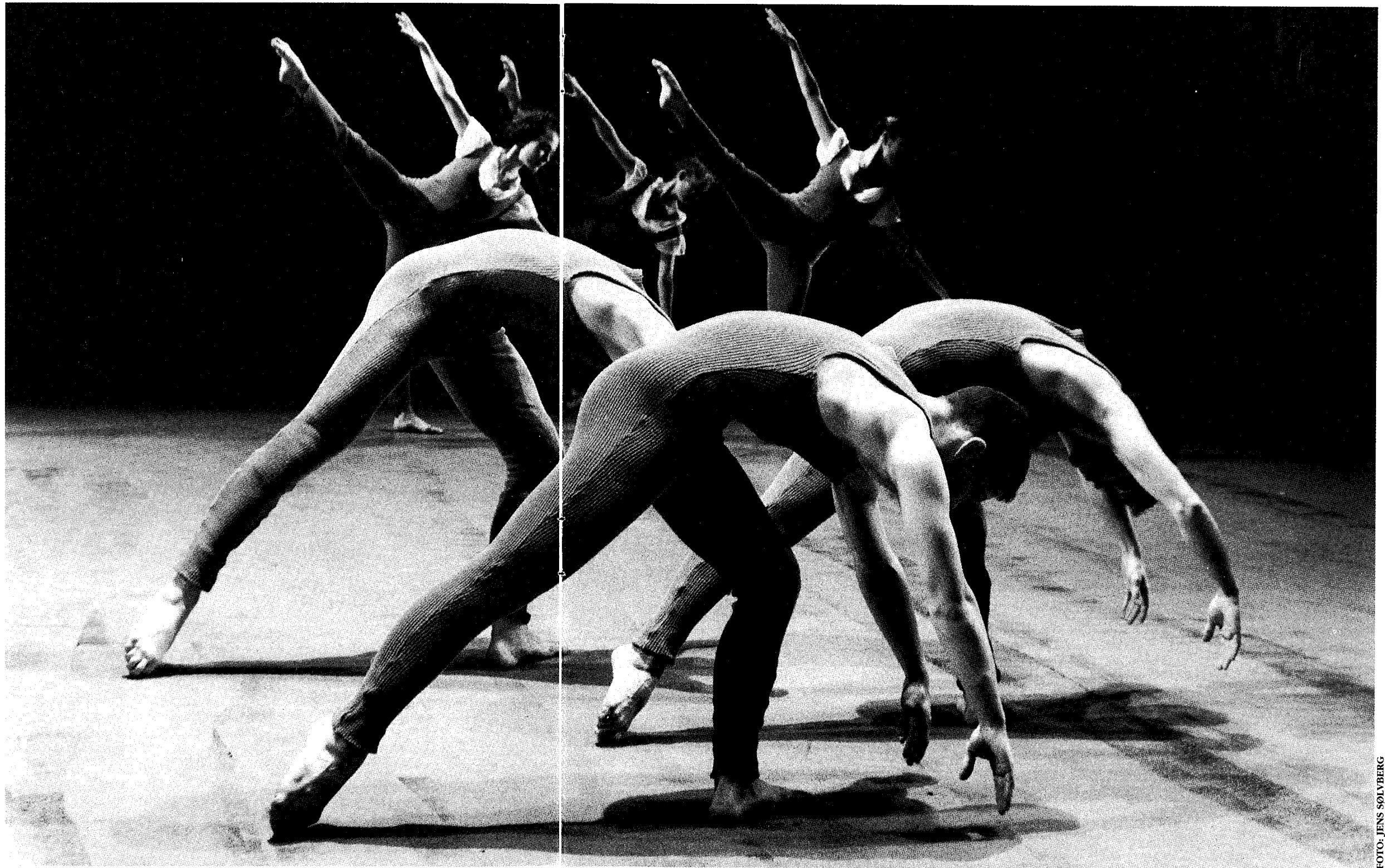
Utfordringene på tundraen fremkaller menneskets utholdenhet og styrke. Kulda om vinteren og mesteparten av året står i sterk kontrast til sola og lyset i den korte sommersesongen. Sentrale elementer i «Tundra» er det flate, langstrakte landskapet, kulden, stillheten og tomheten.

Musikken til «Tundra», en liten komposisjon av den unge Stravinskij, kan oppleves uraffinert og uferdig i formen, men formidler og uttrykker både råskap og sårbarhet. Komposisjonen er 6 minutter lang, men koreografen gjentar stykkene

og setter dem sammen i ulike rekkefølger.

«Tundra» ble til i et samarbeid

mellom Dansens År '93 og Den Norske Nasjonalballett og uroppført på Black Boks Teater i begynnelsen av oktober.

JENTA VÅR

Den amerikanske koreografen Robert Sund hadde lenge ønsket å lage en ballett til sanger av den norske folkemusikkkartisten Tone Hulbækmo, og «Jenta Vår» ble til som en del av en danse work shop i 1992 og siden bestilt inn i Nasjonalballettens repertoar.

«Min inspirasjon til denne balletten,» sa Robert Sund foran urpremierer, «er som alltid musikken, ren folkemusikk såvel som samtidig bearbeidelse av den».

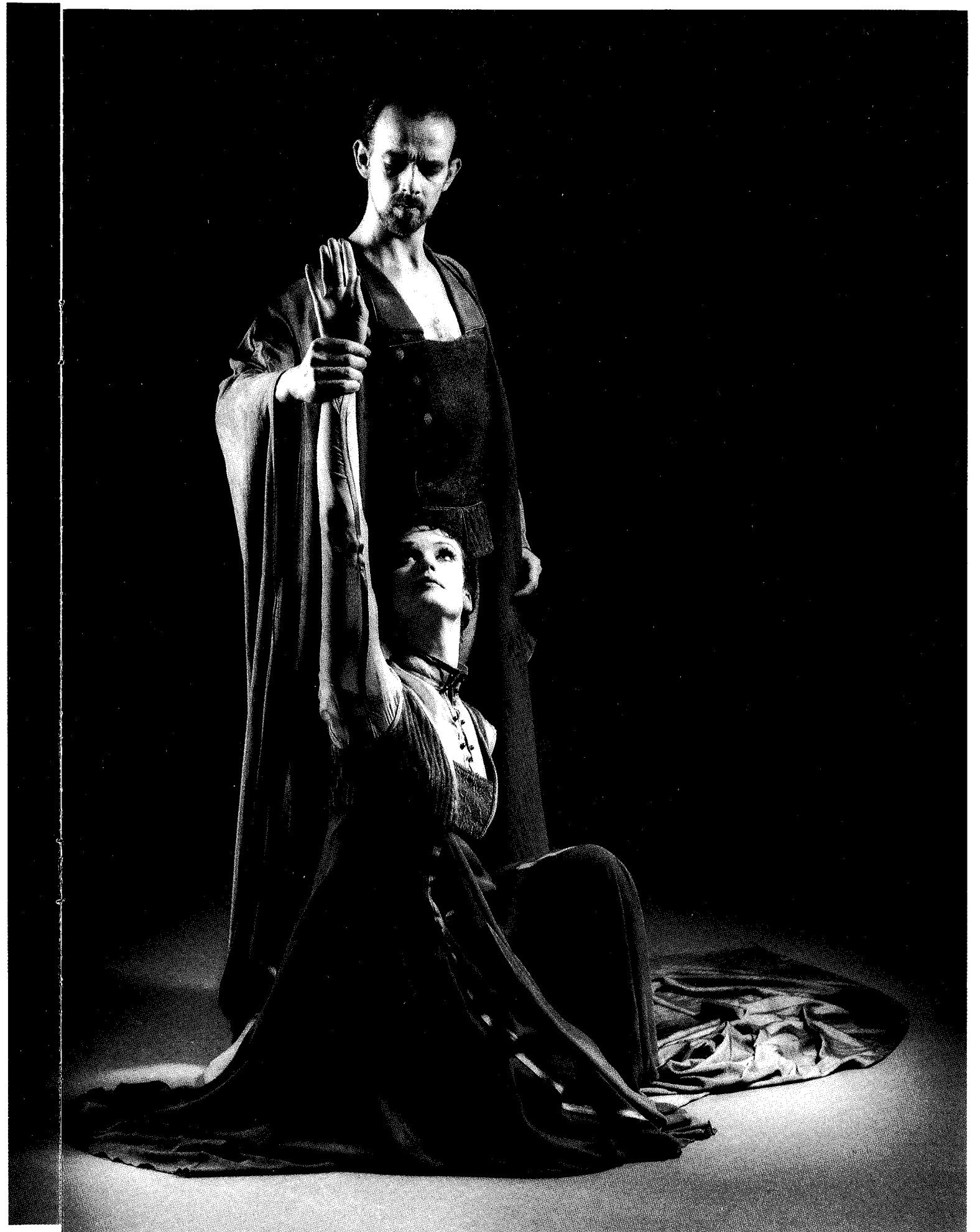
Robert Sund har norske aner, og denne balletten er også en hyldest til hans norske arv.

De fleste foreldrepar som godt og vel har lagt bak seg spedbarn-stadiet, vil kjenne seg igjen i denne balletten. Robert Sund vil vise følelsene hos et landsens foreldrepar som har en datter som er i ferd med å bli voksen. De elsker henne, men de må også la henne få utvikle seg til et selvstendig menneske

som vil vokse seg ut av barndomshjemmet.

Tone Hulbækmos 7 sanger er i sin helhet bygget på folkemusikk fra Østerdalen og fremføres både tradisjonelt og bearbeidet og arrangert. Her finnes elementer fra jazz, klassisk og etnisk musikk fra flere kanter av verden, akustiske instrumenter blandes med elektronisk lyd. Det gir et klangbilde som på samme tid er tradisjonelt og moderne, nasjonalt og internasjonalt.

*T. b.: Jan de Miranda, Jeanette Hansson
T. v.: Sissel Aarseth, Christopher Kettner*

VIER LETZTE LIEDER

Rudi van Dantzig legger gjennom sin tolkning av «Vier letzte Lieder» vekt på hvor nødvendig det er å akseptere døden og tanken på den som befriende, som noe som gir ro og sjelefred.

I de første tre diktene av Heman Hesse er det naturen som tar avskjed med verden, symbolisert gjennom vekslende årstider og skumringen, overgangen mellom dag og natt. På den annen side gir Eichendorffs dikt et forvarsel om den forestående, ytterste ensomhet. Sangene uttrykker takknemlighet for gleder - gaver livet har budt på, men også sorgmodighet og lengsel mot en indre ro.

Koreografien understreker disse følelsene, men inneholder enda en dimensjon; balletten sammenligner det endelige farvel med livet med avslutningen av mellommenneskelige forhold. van Dantzig hevder at essensen av hans ballett finnes i Hesses Frühling, der den forgangne sommer forlater en døende have, mens strukturen i balletten finner sin parallell i Eichendorffs dikt, som begynner med «Vi har gjennom nød og lyst vandret hånd i hånd» - og som slutter - «hvor usigelig trette vi er etter å ha vandret - er dette kanskje døden?»

I hver episode er det to dansere som skaper atmosfæren og set-

ter forutsetningene, mens en solist binder episodene sammen ved å springe som en dødsengel mellom parene og til slutt samle alle på vei til skyggenes verden.

Richard Strauss

Med sine siste sanger satte Richard Strauss punktum for et 50 års kunstnerisk mesterskap. Først etter hans død fikk syk-lusen sin tittel, men den 84-årige komponisten må ha følt at sangene kunne bli hans siste. Han tilegnet dem Kirsten Flagstad, men fikk ikke selv oppleve førsteoppførelsen av dem. Ertertiden har karakterisert dem som et av de vakreste romantiske verk han skrev.

Rudi van Dantzig

er kunstnerisk leder og førstekoreograf ved Den Hollandske Nasjonalballett. Han debuterte som danser i 1952, var medstifter av Netherlands Dance Theatre i 1959-60, før han vendte tilbake til Nasjonalballetten. van Dantzig er gjestekoreograf ved en rekke kompanier i Europa og USA. Hans balletter er sterkt følelsesladde. Hans trinnspråk har rot i den klassiske skole, slev om han også ofte bruker elementer fra moderne dans.

Frøydis Klausberger

Frøydis Klausberger er født i Bergen og har studert sang både i hjembyen, ved Statens Operaskole og hos Aase Nordmo Løvberg. Hun har vært fast solist ved Den Norske Opera siden 1971. Hun har tidligere sunget bl.a. Leonora i «Skjebnens Makt», Donna Anna i «Don Juan», Pamina i «Trylleflyten», tittelrollen i «Aida», Chrysothemis i «Elektra», Fiordiligi i «Cosi fan tutte», Tatjana i «Eugen Onegin», Senta i «Den Flygende Hollender» og Desdemona i «Otello». Frøydis Klausberger er en meget benyttet oratorie- og konsertsangerinne i Norge og utlandet.

Teet Kask, Sissel Aarseth

VÅROFFERET

Siden Nijinskij i 1913 har mer enn 45 koreografer, blant dem en rekke av århundrets mest fremtredende, koreografert sitt Våroffer til musikk av Igor Stravinskij.

I motsetning til mange andre har Tetleys versjon en mann i hovedrollen som det utvalgte offer. «Vårofferet» var en av de første balletter Tetley skapte for et relativt stort oppbud av dansere, et corps på 18 pluss 9 solister, og den skulle bli forløperen til flere ensemble-arbeider i stor skala, eksempelvis «Stormen» og «Daphnis et Chloe».

«Vårofferet» er inspirert av et hedensk, russisk offerrituale, der et stammefolk ofrer en ung jomfru til jorden og vårens gud. Men mer enn til det hedenske Russland, synes Tetley å vende seg mot indianske kulturer som har hatt tilsvarende begreper om hva våren betyr for liv og grøde. Foran oppførelsen i København i 1978 sa Glen Tetley i en samtale med Ebbe Mørk:

«Jeg er vokst opp i et gammelt indiansk landområde med gravhauger ved bredden av Lake Erie, og som gutt var jeg alltid sikker på at de døde indianerne bare sov og at jeg en dag ville kunne vekke dem. De hadde også sine vår-ritualer som er borte i dag, men jeg er overbevist om at alle mennesker har en indre syklus som er i overensstemmelse med naturens. Vi er alle vokst opp med forestillinger og fantasier som har med naturen å gjøre. De kan fortrennes

og glemmes, men de kan også vekkes til live, og det er nødvendig for den menneskelige balanse.»

Glen Tetley

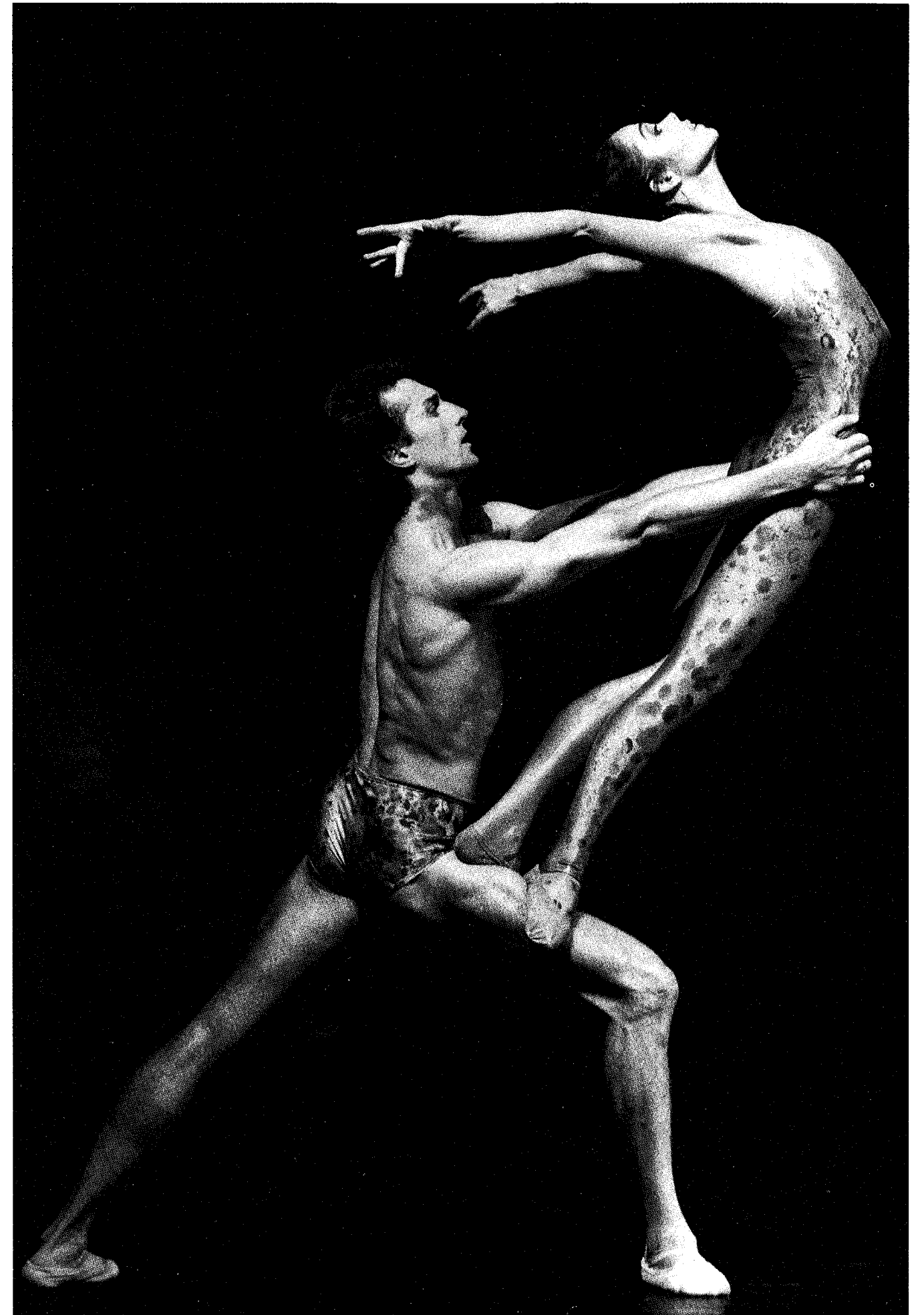
skulle knapt trenge noen presentasjon for norsk ballettpublikum. Han var her første gang med «Mythical Hunters» i 1971 og kom tilbake med «Strender» i 1974 og med «Greening» i 1975, begge til musikk av Arne Nordheim. Parhestene laget så den tiljublede «Stormen» i 1979,

og i forrige sesong så vi ytterligere tre av hans balletter, foruten «Vårofferet» også «Sphinx» og «Voluntaries».

Igor Stravinskij

er ikke bare ansett som det 20. århundres største komponist, han er også den fremste skaperen og reformatoren av musikk for dans. Han kom til Europa tidlig i århundret og ble huskomponist hos Diaghilev og gjorde seg verdensberømt med «Ildfuglen» i 1910, «Petrusjka» i 1911 og «Vårofferet» i 1913. Han bosatte seg i Hollywood i 1940 og fortsatte sin enorme produksjon. Stravinskij virket også som pianist og dirigent.

Marek Jez med kompaniet

KULTUR OG NÆRINGS LIV HAR MANGE LIKHETSTREKK;

Menneskers ønske om å skape verdier.

Vårt samarbeid med Den Norske Opera gir oss mange nye impulser. For Den Norske Opera utvides mulighetene for å virkeliggjøre ambisjonene og til å høyne det kunstneriske uttrykk ytterligere.

Den Norske Opera

- Fremstår som en av landets ledende kulturinstitusjoner
- Er Norges største leverandør av kjærlighet og dramatik
- Representerer vitale, internasjonale kunstformer
- Presenterer de største norske og internasjonale kunstnere
- Er kjent for kvalitet og vitalitet

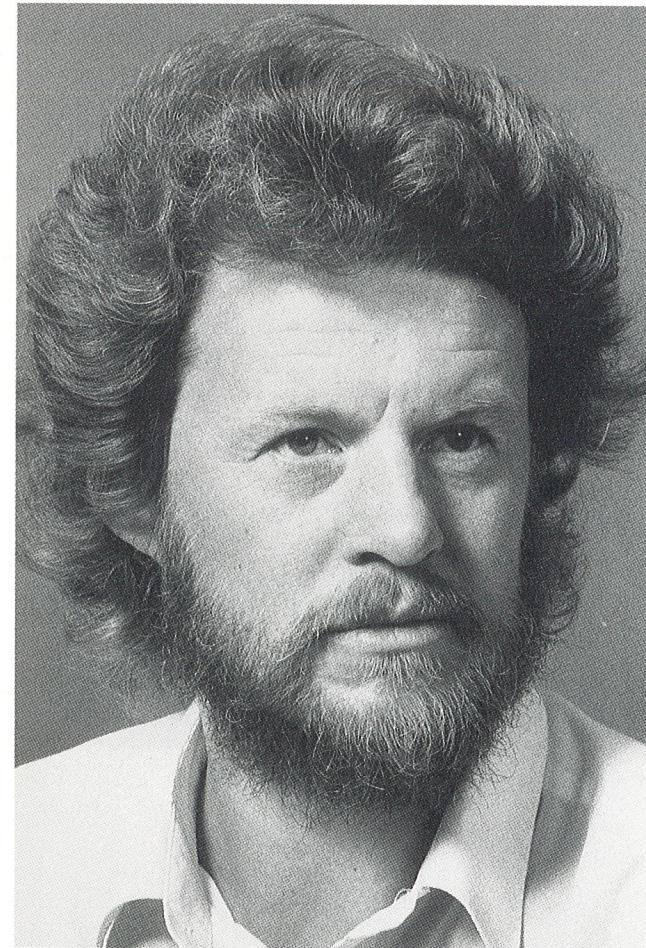
ESSO NORGE A.S

- Er en av de ledende bidragsytere i norsk næringsliv
- Ble som første oljeselskap etablert i Norge i 1893
- Ble tildelt første lisens i Nordsjøen, lisens 001
- Bidrar med internasjonal teknologi og erfaring
- Representerer kvalitet og grundighet i alle ledd

ESSO NORGE AS

Hovedsponsor for Den Norske Opera

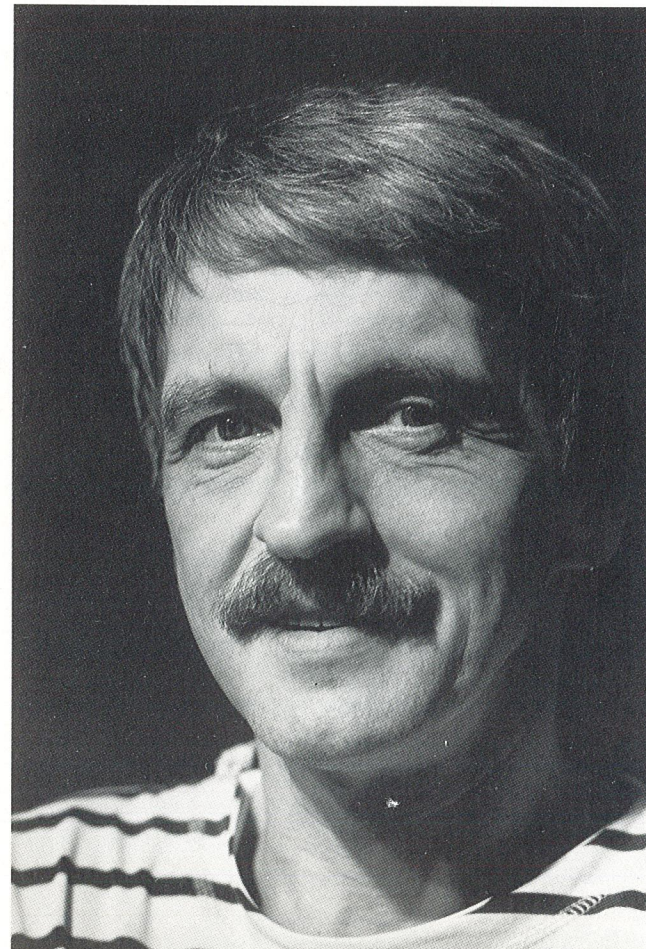

Terje Boye Hansen - musikalsk leder

Terje Boye Hansen var i en årrekke solofagottist ved Den Norske Opera, samtidig som han ivaretok store dirigentoppgaver både i Norge og utlandet. Etter en periode som free lance dirigent, er han nå ansatt som dirigent ved DNO.

Boye Hansen har over 20 operaer og en rekke ballerletter på repertoaret, og for Den Norske Opera har han dirigert både på hovedscenen i Oslo og ved tallrike turnéoppsetninger, blant annet «Csardasfyrstinnen» og balletten «Stormen» både i Norge og på turnéer i Finland og Italia. Terje Boye Hansen har også vært fast dirigent for Oslo Sommeropera.

Høsten 1988 vant han prisen «Festivalens dirigent» ved den internasjonale festivalen «Neue Musiktheaterwerkstatt», arrangert som en del av Kulturstadt Berlin 1988.

Gretar Sveinbjörnsson - lysdesigner

Gretar Sveinbjörnsson koordinerer lyssettingen på de forskjellige ballettene i Dansens År Galla. Han er født på Island i 1947 og ansatt på Den Norske Opera som lysmester og lysdesigner og har arbeidet i nært samarbeid med flere internasjonalt kjente lysdesignere. Han har utført flere store lysdesigner-oppgaver for Den Norske Opera, blant annet «Carmen», «Rigoletto», «Tiggerstudenten» og «Jeppe».

Gretar Sveinbjörnsson har også hatt en rekke oppgaver utenfor DNO. Han har vært fast lysdesigner for Oslo Sommeropera siden den startet sin virksomhet, og han har arbeidet med flere oppsetninger for Kristiansundsoperaen. Videre har han vært engasjert i oppsetninger i Nord-Trøndelag og Brumunddal. Hans siste store oppgave for den islandske operaen var lyssettingen til «Otello».

FRA FRUKTBARHETSDANS TIL SCENEKUNST...

Mennesker har alltid brukt dans som uttrykksmiddel. Primitive kulturer har danset for fruktbarhet, ekteskap, regn og god jakt, og hver enkelt av de store sivilisasjoner har hatt sine danser. Orientens danse-kulturer strekker seg årtusener bakover og er ofte uoversiktlig sammensatte. For hinduene var det eksempelvis avgjørende at verden ble skapt av en dansende gud, Shiva, og indisk dans, som er vanskelig tilgjengelig for et vesterlandsk publikum, legger vekt på deler av kroppen som sjelden har den samme betydning hos oss, ankler, hals, neser og håndledd.

Sammenlignet med disse gamle tradisjoner er balletten en ung kunst- art. Den har rot i renessansens Italia, hvor dans var en adelig forlystelse ved fyrstehoffene hver gang bryllup, gjestebud eller militære seire skulle feires.

Selve ordet ballett er av italiensk opprinnelse, avledet av verbet ballare - å danse. Da Charles VIII av Frankrike i 1494 gikk over Alpene for å gjøre krav på Napolis trone, ble såvel kongen som hans adelsmenn mektig overrasket over den rike dansekulturen som de møtte. «Balli» eller «balletti» var moderne overalt. Franskmennene importerte moten øyeblikkelig, og kunstarten skulle komme til å utvikle og utfolde seg ved det franske hoff i den grad at ballettens språk ble det franske.

Den forestilling som man kan si markerer ballettens opprinnelse var «Ballet Comique de la Reine» i 1581, som var et bestillingsverk fra Catharina av Medici, en intrigant dronning som forsto å utnytte kunstarten politisk. Prakten, makten og styrken ved det franske hoff skulle speiles i ballettens verden,

og den første forestillingen var da også i sannhet et praktverk som varte i seks timer. Den var en kombinasjon av deklamasjon, sang, dans, musikk og all verdens sceneeffekter. Publikum satt rundt scenen, balletten skulle kunne sees fra alle sider, og alle kunne være med. Kunstarten skilte ennå ikke mellom opptredende og tilskuere.

Dans kom på mote overalt i Europa, der fyrstene og hoffene på 1600-tallet kastet seg ut i stildanser som pavane, gaillard, saraband og osv. Ballett er dermed egentlig en europeisk kunst, og høydepunktet nås i Frankrike under Ludvig XIII og Ludvig XIV, som begge var ivrige dansere. Ballett ble en kunst- art med den eneveldige monark i sentrum.

Litt etter litt dukket profesjonelle dansere opp i partier som krevde større teknisk kunnskap eller kanskje endog var for groteske til at fyrstene kunne innlate seg på dem. Ballett fremsto likevel ennå ikke som ren kunstform, forestillingene var fremdeles sammensatt av flere elementer.

I 1661 grunnla Ludvig XIV L'Academie Royale de Danse og i 1669 L'Academie Royale de Musique, som senere ble Pariseroperaen. Balletten hadde trådt sine barnesko, nå begynte den for alvor som profesjonell kunst.

På 1700-tallet fjernet teaterdansen seg mer og mer fra selskapsdansen. De tider var forbi da enhver med ynde og gratie i kroppen kunne gjøre seg gjeldende. Ballett ble en profesjon som krevde utdanning, og verdens eldste ballettskole ble grunnlagt ved Pariseroperaen i 1713. I 1720-årene fikk St. Petersburg sin ballettskole, som ble

kimen til Den Russiske Keiserballett.

I dette århundret dukket også stjernebegrepet opp, Louis Dupré, Louis Duport, Marie-Anne de Cupis de Camargo, Marie Sallé. Det utviklet seg to rivaliserende prinsipper innen ballettkunsten som vi kan møte den dag i dag, dans som ren estetikk og dans som uttrykk for indre følelser. Sammen med ballerinaene trådte også koreografen inn på scenen. Det er på 1700-tallet balletten blir en selvstendig kunst. «The Loves of Mars and Venus» på Drury Lane i London i 1717 var den første ballett som utelukkende var basert på mime og bevegelse, befridd for ord og sang, og også kostymeringen gjennomgikk reformer. Camargo gjorde sensasjon da hun løftet skjørtene og viste virtuos-trinn som ellers var forbeholdt menn. På Covent Garden i London gikk Marie Sallé på scenen i en enkel musselinskjole, sko uten hæler og med sitt eget hår nedover skuldrene. Lette kostymer ga en ny frihet i bevegelsene, hvilket også var nødvendig tatt i betraktning den nye tekniske landevinningen: Piruetten. I 1796 løftet Didelot sine dansere opp med et snorsystem, slik at det så ut som de svedde. Balletten var på vei mot romantikken, i neste århundre svedde sylfider over alle Europas ballettscener.

Flere «tekniske» nyvinninger kom til. Med den myke skoen uten hæl reiste danserne seg opp på tærne - det ga mulighet for dypere svikt i knærne, noe som igjen var en forutsetning for høye sprang. Omkring 1820 begynte danserinner for første gang å balansere et øyeblikk på tåspissene, og ballerinaer på tå var sensasjonen i første halvdel av 1800-tallet. Balletteknikken gikk fra nå av mer enn noensinne mot en

estetikk der det lette og luftige var alfa og omega. Det gjaldt å ta av fra jorden og sveve vektløs i rommet.

Den romantiske perioden i balletten ble kort i Vest-Europa, bortsett fra i Danmark, der August Bournonville, ballettmester ved Det Kongelige Teater fra 1830 til 1877, for alltid plasserte Danmark på det balletthistoriske verdenskart. I romantikkens Frankrike ble kunsten en flukt, Bournonvilles kunst er livsbejaende og fylt av optimisme og glede. Hans mål var den avklarede, harmoniske ro, og han skapte en rekke balletter, hvorav mange har overlevd i repertoaret.

Romantikken ble ellers ballerinaenes periode. Den mannlige danser ble skjøvet i bakgrunnen og nærmest usynliggjort inntil Nijinskij ettertrykkelig plasserte ham på scenen igjen på den andre siden av århundreskiftet. Men ballerinaene «blomstret». Marie Taglioni og Fanny Elssler ble de rivaliserende motpoler, Taglioni - lyrisk og lettere enn luften, Elssler - jordisk, gløden-de og sanselig. Begge ble gjenstand for en nesten hysterisk kult. I St. Petersburg holdt Taglioni-tilhengere galla-supéer, der de fikk servert ballerinaens sko, kokt og tilberedt i saus. I Washington lukket Kongressen når Elssler var i byen, politikerne ville heller se henne danse enn å diskutere politikk.

I annen halvpart av 1800-tallet ble ballettkunstens geografiske tyngdepunkt flyttet østover. I vest tapte den romantiske balletten terreng, men i St. Petersburg holdt den posisjonen, og der fikk den utvikle seg, først og fremst takket være Marius Petipa og hans nesten 60-årige tilknytning til Keiserballetten. Alene og sammen med sin annenballettmester Lev Ivanov, skapte han nesten årlig nye balletter, og mange av dem var helaftens verk som vi fortsatt finner på toppen av verdensrepertoaret, «Don Quixote», «Tornerose», «Svanesjøen», «Raymonda». Petipa-perioden

betegner fullendelsen av den klassiske ballett-teknikk. Dessuten må en komponist nevnes fra denne gullalder i russisk ballett - Peter Tsjaikovskij.

Fra toppen går det bare én vei, og bølgedalen kom. En fornyelse var påkrevet, og den fant sted, men ikke i Russland. Den kom i Paris med Sergej Diaghilev og hans Les Ballets Russes. Med Mikhail Fokin og Leonide Massine, med søskenparet Nijinskij, med Anna Pavlova og Tamara Karsavina i første rekke, med samtidige komponister som Prokofiev, Stravinskij, Debussy, Richard Strauss, Poulenc og Satie og med scenografer som Bakst, Picasso, Braque, Miro og Matisse brakte Diaghilev i løpet av en 20-års periode ballettkunsten den til-trengte innsprøyting av vitalitet. Selv var han hverken danser eller koreograf, men han hadde jernvilje, smak og åpenhet. «Overrask meg,» sa Diaghilev til sine kunstnere, og det parisiske publikum fikk seg noen overraskelser, «Fyrst Igor», «Ildfuglen», «Sheherazade», «Cléopatre», «Petrusjka», «Faunens ettermiddag», «Vårofferet» - - .

I Diaghilev-periodens siste år dukket George Balanchine opp og skapte et titalls balletter, deriblant gjennombruddsverket «Apollon». Med Balanchine vendte Diaghilev på en måte tilbake til et klassisk utgangspunkt, men vel og merke en klassisisme som var rensert og modernisert. Og med Balanchine tar vi også spranget over til USA og den fornyelse av ballettkunsten som skulle skje der de kommende tiårene. Balanchine kom til USA i begynnelsen av 30-årene og dannet sitt kompani, som siden 1948 er kjent som New York City Ballet, og som supplert av American Ballet Theatre, Joffrey Ballet, Dance Theatre of Harlem og et utall av mindre kompanier gjør New York til dansens Mekka i dag. På leting etter et sterkere og mer naturlig uttrykk for følelser har amerikanske kunstnere skapt en ny form for

dans, ofte i opposisjon til den klassiske ballett og alt dens vesen. «Modern dance» ble et begrep, og kampen mellom de to retninger kunne til tider være både hard og bitter. Ikke minst Glen Tetley har æren for de senere tiårs tilnærming mellom stilartene. Han kaller ofte sine verker «dance ballets».

Som en sidegren med stadig større popularitet har «black dance» utviklet seg som en koreografisk sammensmeltning av jazz-dans, stepping, «modern dance» og tradisjoner fra Sør-Amerika, Afrika og de Karibiske øyer. Resultatet er blitt en dansestil som er boblende full av liv og energi og som i dag har Alvin Ailey som en av sine mest spennende representanter.

Men det var ikke stillstand i Europa. I Paris ble Isadora Duncan den nye dansens yppersteprestinne. I århundrets første tiår gjorde hun inntrykk med en stil som bygget på kroppens naturlige bevegelser. Isadora Duncan danset på bare føtter og med bølgende gevanter. Hennes dans var en revolusjon, også i den forstand at hun ønsket å benytte sin kunst i kampen for menneskelig frihet og mot all undertrykkelse. Hun etterlot seg ingen balletter og ingen skole, men en ny synsvinkel på dans.

I Russland skulle man kanskje tro at revolusjonen ville ha betydd døden for en kunst som var så nært knyttet til tsarregimet. Men ildsjeler som Agrippina Vaganova sørget for å bevare klassikerne og den klassiske stil samtidig som det ble viktig å speile den nye nasjonens ideer og estetikk. Ballett som kunst ble både overlevde og utviklet seg og nyter i dag enorm respekt og anerkjennelse.

Kilde: Erik Aschengreen: Balletbogen Baggrunden - et balletthistorisk rids

TO SLOTTSBALL OG TO PAS DE DEUX'ER...

I det internasjonale ballett-repertoar er «Svanesjøen» den mest berømte, dobbeltrollen Odette/Odile det vanskeligste og mest ettertraktede ballerina-parti og pas de deux'en fra tredje akt, Den sorte Svane, antagelig det mest sagnomsuste bravurnummer.

Det er ball på slottet, men prins Siegfried er uselskkelig og distré og tenker bare på Odette. Når Odile føres inn i ballsalen av sin far von Rothbart, forleder hun prinsen til å tro at hun er Odette, og han sverger Rothbarts datter evig troskap. Sist i akten oppdager prinsen bedraget og skjønner fortvilet at han har sveket sitt troskapsløfte til Odette.

Den store bravur-pas de deux'en uttrykker Odiles listighet og forførelsessevne og prinsens betagelse. Den er glitrende, raffinert og besnærende. Partiet krever suveren teknikk og dertil et dramatisk uttrykksregister som spenner fra lyrisk henførelse til knitrende erotikk.

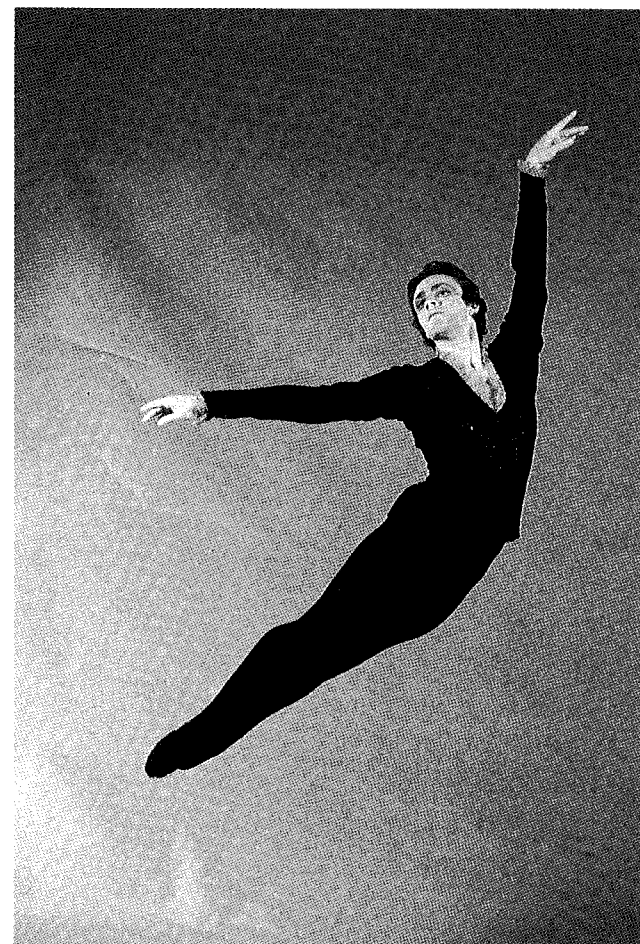
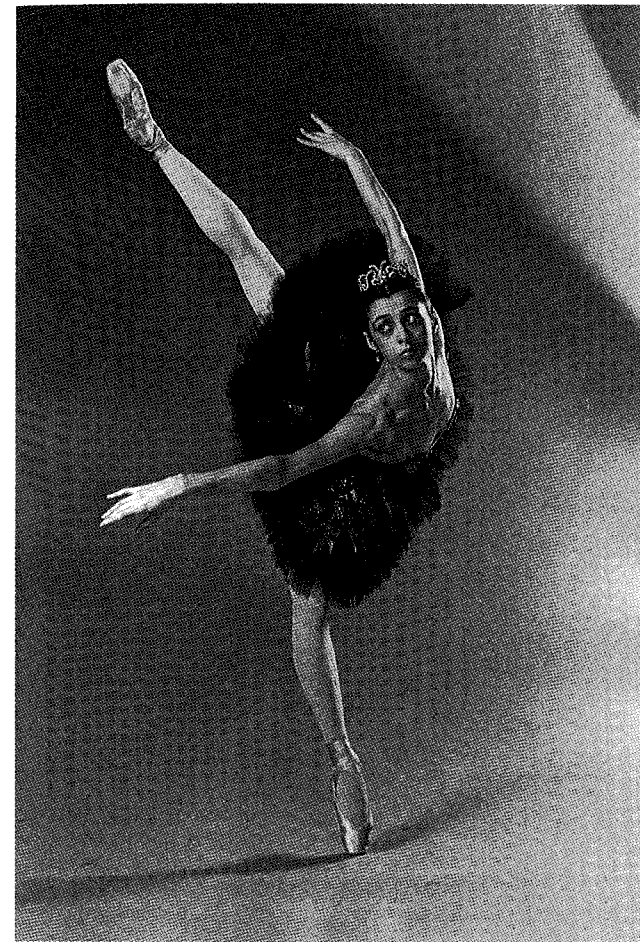
Pas de deux'ens berømmelse skyldes først og fremst de 32 fouettéer, en sammenhengende rekke av piruetter på ett ben, der vispende bevegelser i luften med det andre benet skaper den fart som gjør det mulig å fortsette. Ikke alle ballerinaer i dag utfører denne kraftanstrengelsen, «tour de force» på ballettspråket, som ble introdusert av den italienske Pierina Legnani.

Etter å ha utført den første gang i «Aladdin» i London i 1892, tok hun den med til Petipas «Cinderella» i St. Petersburg i 1893. Endelig la hun den inn i tredje akt av «Svanesjøen» i Petipa-Ivanovs oppsetning i 1895.

I tillegg til «Den sorte Svane» gjester Nina Ananiashvili og Alexei Fadeetchev Nasjonalballettens gallaforestilling med pas de deux'en fra Zakharovs

«Askepott». Også her er det ball på slottet. Hjulpet av feen, kommer Askepott til ballet og besnærer alle med sin skjønnhet. Prinsen, som ønsker seg en brud, har bare øyne for Askepott og danser bare med henne, til stemorens og halvsøstrenes store gremmelse.

Nina Ananiashvili og Alexei Fadeetchev danser i kostymer, signert Alexander Vassiliev, Paris.

Nina Ananiashvili

Nina Ananiashvili er en av russisk balletts mest tiljublede stjerner på verdensplan. Hun er født i Tblisi i Georgia og ble som 10-åring tatt inn som elev ved den georgiske stats ballettskole. I 1981 ble hun ansatt ved Bolsjoi-balletten og fikk nesten øyeblikkelig hovedroller i de store klassiske balletter. Siden 1985 har Nina Ananiashvili vært kompaniets store stjerne og har danset hele rekken av klassiske hovedroller. Hun har mottatt alle ballett-verdens største priser og har gjestet en rekke ensembler i hele verden. Hun var den første russiske ballerina som gjestet i New York City Ballet - «En triumf, en storslått begivenhet» -, skrev den amerikanske presse bl.a.

Nina Ananiashvili har tidligere gjestet både Tromsø og Oslo. Hun er den første ballerina som er tildelt Russlands nasjonale utmerkelse for fremragende kulturell innsats og Rustavelli-prisen for sitt enestående bidrag til georgisk kulturliv

Alexei Fadeetchev

Aleksei Fadeetchev er moskovitt og oppvokst i en av Russlands kjente ballettfamilier. Hans berømte far, Nikolai Fadeetchev fungerte som hans trener også etter at han begynte ved Bolsjoi-balletten i 1978. Fadeetchev er for øvrig elev av Alexander Prokofiev og utdannet ved Moskva Koreografiske Institutt.

Alexei Fadeetchev utmerker seg med sin strålende teknikk og sitt vide repertoar som også omfatter moderne verker. Han har hatt en rekke ledende roller ved Bolsjoi, og han har gjentatte ganger opptrådt i utlandet. Blant annet har han gjestet ved Nederlands Dans Teater, den portugisiske nasjonalballetten, den finske nasjonalballetten, ved operaen i Paris, Det Kongelige Teater, Kungliga Teatern, og Tokio Ballett. Sammen med Nina Ananiashvili danset han i den historiske første russisk-amerikanske oppsetningen av «Svanesjøen» ved Boston Ballet.

Alexei Fadeetchev er tildelt den russiske republikkens høyeste utmerkelse for sin dans.

Øyvind Jørgensen

Som de fleste unge koreografer er Øyvind Jørgensen også utøvende danser, med omfattende utdannelse og erfaring bak seg.

Han er utdannet ved Torild Frostads Dansestudio (1978-80), Statens Balletthøgskole (1980-83) og ved Martha Graham-School of Contemporary Dance (1983-85). I New York studerte han dessuten Horton-teknikk ved Alvin Ailey School og med Milton Meyers, kunstnerisk leder for Joyce Tisler Dance Company. Ved Peridance studerte han også Jennifer Muller-teknikk.

I New York var Øyvind Jørgensen engasjert som danser i Martha Graham Ensemble (1984-85), Anthony Morgan Dansecompany (1984) og ved Elsa King and Dancers (1985). Tilbake i Norge valgte han å arbeide med flere frie grupper som danser og koreograf inntil han sammen med andre unge dansere etablerte Zakras Dansekompani i 1987. Ved siden

av å arbeide som koreograf og danser, underviser Jørgensen ved Den Norske Operas Ballettskole, Statens Balletthøgskole og ved Gratis Daglig trening for profesjonelle dansere.

Koreografier

«**In the Air Tonight**», 1983 - elevforestilling ved Torild Frostads Dansestudio.

«**What is the Difference**», 1984 - New York

«**Ung**», 1985 - NRK

«**Øyeblikk**», 1986 - elevforestilling ved Torild Frostads Dansestudio

«**Gjenkjennelsen**», 1986 - i forestillingen «Det handler om mennesker»

«**Stalakdrama**», 1987 - i samarbeid med Pia Bragmo og Halldis Olafsdottir

«**Elaitend**», 1987 - Zakras Dansekompani

«**Tyven, tyven skal du hete**», 1988 - Zakras Dansekompani

«**Largo**», 1990 - helaften i samarbeid med Karen Foss, Zakras Dansekompani

«**Danse mi vise**», 1991 - elevforestilling ved Statens Balletthøgskole

«**In Natura**», 1991 - helaften, Zakras Dansekompani

«**Nysnø**», 1992 - elevforestilling ved Den Norske Opera

«**Arme Riddere**», 1992 - Menn Danser

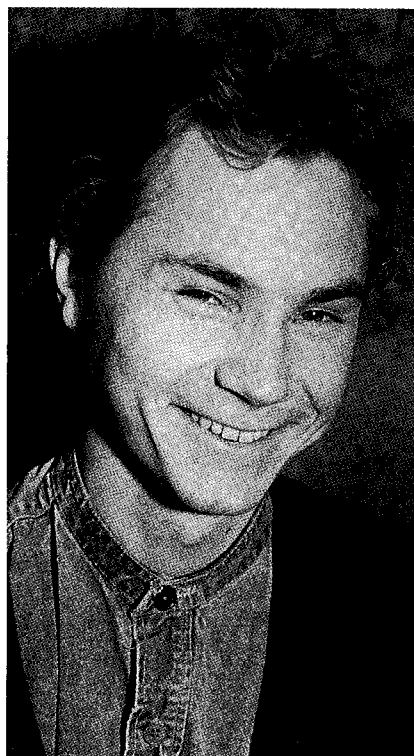
«**Solo**», 1993 - Norge Danser, Dansens År

«**Dans for deg**», 1993 - skoleforestilling v/Peter Lodwick/Marit Krogeide

«**Impulser**», 1993 - Helaften, 3 koreografier, Zakras Dansekompani

Franz Schmidt

Franz Schmidt, som er ansvarlig for kostymene i «Tundra», er i ferd med å avslutte sin skredderutdannelsesstudiene. Han har i et år vært ansatt ved Nationaltheatrets kostymeavdeling. Med Øyvind Jørgensens forestilling «Impulser» høsten 1993, debuterte han som kostymedesigner, med kostymene til «Tundra», «Arme Riddere» og «Skiftninger».

DANSERNE I «TUNDRRA»

Lene Syversen

er utdannet ved Den Norske Operas Ballettskole og ved danselinjen på Fagerborg Videregående Skole. Hun var aspirant i Nye Carte Blanche (1987-88) og fortsatte med studier i Paris (1988-89). Hun har danset med Jeraldine Armstrong i Paris, før hun igjen (1990-93) var knyttet til Nye Carte Blanche.

Jan Ivar Lund

har også bakgrunn fra Fagerborg Videregående. Han har medvirket i Det Norske Teatrets oppsetninger av «Cats» og «West Side Story». I to perioder (1987-90 og 1992-93) var han knyttet til Nye Carte Blanche, og i 1991 var han engasjert ved Andanse kompani og i Alveberg/Edwardsens «Ildsjeler».

Lynda Hurkmans-Johnsen

er født i USA og utdannet i San Francisco, Washington og Utah. Hun har danset i flere amerikanske kompanier og representerte Norge ved ITIs internasjonale dansekonkurranse i Helsinki i 1991. Hun har danset i ballerter av Jane Hveding og Anderz Døving og i sin egen «Kom til meg», Balletthøgskolens bidrag til Dansens År.

Henriette Blakstad

er utdannet ved Den Norske Operas Ballettskole (1986-89), Statens Balletthøgskole (1989-

92) og ved Joeffrey Ballet School of Classical Dance (1992). Hun har medvirket i flere forestillinger i løpet av utdannelsen og er nå tatt opp som aspirant i Den Norske Nasjonalballett.

Jo Strømgren

er nyutdannet ved danselinjen ved Statens Balletthøgskole, der han i år hospiterer ved koreograflinjen. Han medvirket i Menn Danser i 1992, og han har danset ved Andanseteatret og med Kristin Lothrington.

Gaute Grimeland

er utdannet ved Foss Videregående, Romerike Folkehøgskole og Statens Balletthøgskole (1989-92). Han har vært medlem av folkedansgruppen Opanci og har danset i «West Side Story», «Martin Luther Kings Himmelferd» og Jane Hvedings «Utsikten». For tiden er han tilknyttet Dansens År, Stellaris Danseteater og Dans Design.

Hild Eikrann

har bakgrunn fra Operaens Ballettskole og Statens balletthøgskole (1975-82) og har studert i Paris med flere anerkjente pedagoger. Siden 1987 har hun danset free lance og vært i flere kompanier, bl.a. Andanse, Imago og Værket. Hun har hatt en rekke engasjementer for fjernsyn og i forestillinger for Rikskonsertene.

Tone Hulbækmo

Tone Hulbækmo kommer fra Tolga, nord i Østerdalen. Hun er først og fremst sanger, men spiller også norsk harpe, en folkelig harpetype som hun har vært med å trekke fram i lyset igjen i de senere år. Dessuten behersker hun ulike typer tangentinstrumenter.

Tone Hulbækmo er mest kjent for sine bearbejdelser av norsk folkemusikk i ulike varianter og for sitt arbeid med norsk og europeisk middelaldermusikk, da som medlem av gruppen Kalenda Maya. Dette har resultert i flere Spellemannpriser, videopris og oppdrag over praktisk talt hele verden. Karakteristisk for hennes musikk er kombinasjonen av tradisjonell folkemusikk og elementer fra andre musikkgenrer som jazz, klassisk og etnisk musikk. I det hele tatt er hun en svært allsidig artist som også komponerer sine egne sanger av mer moderne karakter.

I Dansens År Galla 18. og 19. november stiller Tone Hulbækmo med følgende musikere: Hans Fredrik Jacobsen, fløyter og gitar, Trond Villa, fele, Rune Klakegg, keyboards og Rob Waring, slagverk.

Robert Sund

Robert Sunds forfedre kommer fra Norge, og han hører til blant de amerikanere som aktivt har søkt sine røtter. Han har flere ganger gjestet Den Norske Nasjonalballett som pedagog, denne gangen også som koreograf. Etter en karriere som solodanser ved balletten i San Francisco, startet han sin nye løpebane bak scenen. Som koreograf har han vunnet fjernsynsprisen Emmy i USA, og han har arbeidet med ledende europeiske ballettkompanier, som Netherlands Dance Theatre, Stuttgart Ballett og Frankfurt Ballett.

Nadine Baylis

Nadine Baylis er født i London og er i dag en av de mest etterspurte scenografer i Europa og USA, særlig kjent for sitt arbeid

innen moderne ballett. Hun fikk sin teater- og kunstutdannelse ved London Central School of Art and Design, og hennes første egne, større oppgaver var kostymene til Royal Shakespeare Company i «Jøden fra Malta» og «Kjøpmannen i Venedig».

Rudolf Nurejev så disse produksjonene og engasjerte henne til sin oppsetning av «Raymonda» med Den Australske Ballett, slik begynte Nadine Baylis sitt arbeid med dans. Hun begynte også å gjøre sin egen dekor og ble kjent for sitt ofte originale arbeid med jernkonstruksjoner - et resultat, hevder hun selv, av hennes interesse for sceneteknikk og -mekanikk - og evne til å skape slående effekter med enkle midler.

Ved siden av sine etterhvert vidtspennende oppdrag innen ballett, fortsatte hun også med sce-

nografi for opera og skuespill. Hun samarbeidet første gang med Glen Tetley i «Ziggurat» for Ballet Rambert i 1966. Siden er det kommet mer enn 20 ballerter fra de to. Blant dem er «Strenger» og balletten som nærmest er blitt Den Norske Nasjonalballettens internasjonale varemerke, «Stormen» i 1980.

Senere på 80-tallet har hun laget scenografi til en rekke forestillinger ved Edinburgh Festival og bl. a. også for Ballet Rambert, Pariser-operaen, Netherlands Dance Theatre, Stuttgart Ballett, Stockholmsballetten og Den Kgl. Danske Ballet. Ved Den Norske Nasjonalballetten har hun foruten «Strenger» og «Stormen» også laget design til «Episode I» og «Raymonda». Originalt for Nasjonalballetten scenograferte hun «Don Quixote» i 1981 og «Romeo og Julie» i 1992.

Musikerne i Jenta Vår

Hans Fredrik Jacobsen er født i 1954 og spiller forskjellige folkelige fløytetyper, saksofon, gitar og to-rader. Han er Tone Hulbækmos faste samarbeidspartner, og de arbeider enten som duo eller sammen med flere musikere. Sammen har de komponert musikk for Fjernsyns- og Radioteatret og levert bestillingsverk for ballett og janitsjar. De har også vært benyttet som studiomusikere på andre artisters prosjekter.

Trond Villa er fiolinist og hardingfelespiller. Han er klassisk utdannet og har bakgrunn i jazz, rock og folke-

musikk. Han har spilt med Tone Hulbækmo siden 1986 og er medlem i «Balkensemblet» og «Gjertruds Sigøynerorkester». Han er en flittig brukt studiomusiker og har gjort radio/TV-innspillinger i Europa, Amerika, Asia og Australia, dessuten ca. 80 plateinnspillinger. Han er for tiden OL-musiker og distriktsmusiker i Mosjøen.

Rune Klakegg har vært aktiv som pianist og komponist i det norske jazzmiljøet siden slutten av 70-tallet. Han er kjent fra jazzgrupper som «Cutting Edge», «Out to Lunch» og «Søyr» og har også sin

egen trio som i år ga ut CD'en «Anaerobics». Han arbeider med artister fra forskjellige musikkgenrer. bl.a. Lars Klevstrand og Tone Hulbækmo. Rune Klakegg har skrevet musikk for moderne dans og film.

Rob Waring er født i USA og studerte slagverk ved Juilliard School i New York, der han også arbeidet som free lance musiker. Han kom til Norge i 1981 og har en allsidig virksomhet innen klassisk, jazz, samtidsmusikk og folkemusikk. Waring har komponert for kammer- og jazzensembler og kor og har laget musikk til ballett, film, teater og radio. Rob Waring er hovedlærer i slagverk ved Østlandets Musikkonservatorium.

DEN NORSKE OPERA

Ansvarlig redaktør: Åsne Kolberg
I redaksjonen: Dinna Bjørn, Per Fosser, Preben Landmark
Foto: Erik Berg, Susanne Svenseid, Jens Sølvberg, Dag og Tid
Omslag og lay out: Reidar Gudmundsen
Sats og trykk: Lobo Grafisk as

Hovedsponsor for Den Norske Opera